

Proces budowy i organizacji 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. Elżbiety Zawackiej, ps. „ZO” w latach 2018-2021 na tle osiągania gotowości operacyjnej WOT w Polsce

Wstęp

Wojska Obrony Terytorialnej (WOT) to obok Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Wojsk Specjalnych i Marynarki Wojennej piąty rodzaj Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowią one wzajemnie uzupełniającą się część potencjału obronnego Polski¹. Wśród zadań stawianych przed żołnierzami obrony terytorialnej znajdują się m.in.: utrzymanie powszechnej gotowości do obrony Rzeczypospolitej Polskiej, ochrona ludności przed skutkami klęsk żywiołowych, likwidacja ich skutków, ochrona mienia, akcje poszukiwawcze oraz ratowanie lub ochrona zdrowia i życia ludzkiego, a także udział w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego, współpraca z elementami systemu obronnego państwa, w tym szczególnie z wojewodami i organami samorządu terytorialnego oraz kształtowanie w społeczeństwie postaw i wartości patriotyczno-obywatelskich². Ustawa o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 roku, która weszła w życie 23 kwietnia 2022 roku, powierzyła WOT niemilitarną część zadań zarządzania kryzysowego w resorcie obrony narodowej. Z dniem wejścia w życie ustawy Dowódca WOT został Szefem Centrum Zarządzania Kryzysowego MON, natomiast dowódcy Brygad Obrony Terytorialnej (OT) zastąpili w opisywanym zakresie dotychczasowych szefów Wojewódzkich Sztabów Wojskowych (WSzW) i stali się najbliższymi współpracownikami wojewodów w koordynacji i realizacji wsparcia jakiego może udzielić wojsko na obszarze działania, który obejmuje w większości przypadków obszar województwa³. Tak więc rozwój WOT stanowi nie tylko istotny element skutecznego systemu bezpieczeństwa państwa, ale uwzględnia zaangażowanie formacji w prowadzenie działań obronnych na poziomie lokalnym. Wzrasta również poziom świadomości społeczeństwa odnośnie konieczności funkcjonowania struktur wojskowych odpowiadających za ochronę również w czasie pokoju w sytuacjach kryzysowych, klęsk żywiołowych czy katastrof technicznych. Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zadania tego typu sprawuje 8. Kujawsko-Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. Elżbiety Zawackiej ps. „ZO”.

¹ Ustawa o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 roku (Dz.U. 2022, poz. 655, art. 15).

² Zadania WOT, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/zadania-wot> [dostęp: 20.12.2022].

³ Ustawa o obronie Ojczyzny z 11 marca 2022 roku, Dz.U. 2022, poz. 655, art. 22).

Geneza historyczna obrony terytorialnej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Pomorza i Kujaw

Początków tworzenia jednostek obrony terytorialnej w Polsce doszukiwać się można na początku lat trzydziestych XX w. Wzrost zagrożenia militarnego ze strony III Rzeszy oraz słabości finansowej państwa polskiego spowodowało konieczność szukania taniego sposobu na zwiększenie możliwości obronnych naszego kraju. W listopadzie 1936 roku Departament Piechoty Ministerstwa Spraw Wojskowych opracował wytyczne tworzenia pierwszych oddziałów obrony narodowej. Rozkaz organizacyjny podkreślał, że Obrona Narodowa (ON) ma zwiększyć liczebność armii pokojowej poprzez zwerbowanie poborowych ochotników nie objętych powszechnym poborem, bezprzydziałowych rezerwistów i osób bezrobotnych. Służba w oddziałach ON odbywała się według zasad armii terytorialnej. Podstawową jednostką piechoty był batalion, zaś kawalerii – szwadron (Krakusi)⁴. Zarysowała się koncepcja stworzenia oddziałów mniejszych od dywizji, jednolicie dowodzonych, mogących wykonywać określone zadania bojowe. Bataliony zamierzano łączyć w ramach brygad lub półbrygad, uzbrojonych w broń ręczną, maszynową, granaty ręczne, granatniki i moździerz, broń przeciwpancerną i ewentualnie baterię armat. Umundurowany już żołnierz ON stawał w punkcie zbiórki swojej kompanii, gdzie otrzymywał poza karabinem i pociskami, bagnet, łopatkę i inny sprzęt wojskowy. W praktyce kompania osiągała gotowość bojową od 2 do 5 godzin od chwili ogłoszenia alarmu, zaś batalion od 12 do 16. Pierwsze oddziały ON rozpoczęto tworzyć na początku 1937 roku. Formacje ON były przewidziane do krótkotrwałych działań obronnych w korzystnych warunkach terenowych przy wsparciu wojsk regularnych (nie przewidywano samodzielnych działań taktycznych). Obrona Narodowa zmobilizowała do końca kampanii polskiej 1939 roku łącznie 83 bataliony piechoty w szesnastu dowództwach brygad i półbrygad o łącznej liczebności około 1.600 oficerów i 50.000 podoficerów i szeregowców. Podlegały one poszczególnym Dowództwom Okręgów Korpusu (DOK)⁵. Na obszarze obecnego województwa kujawsko-pomorskiego wiosną 1939 roku stacjonowały podlegające DOK VIII w Toruniu poszczególne bataliony Chełmińskiej Brygady ON (bataliony ON: „Bydgoszcz”, „Kcynia”, „Nakło”, „Jabłonowo”, „Brodnica”, „Żnin”)⁶ oraz część batalionów Pomorskiej Brygady ON (bataliony ON „Koronowo”, „Świecie”,

⁴ S. Truszkowski, Z dziejów organizacji formacji Obrony Narodowej w siłach zbrojnych II Rzeczypospolitej, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1969, nr 3/4, s. 382 – 409.

⁵ K. Pindel, Obrona terytorialna w II Rzeczypospolitej, Warszawa 1995, s. 109-112; E. Kozłowski, Wojsko Polskie 1936-1939. Próby modernizacji i rozbudowy, Warszawa 1974, s. 124-125; M. Zgórniak, Europa w przededniu wojny. Sytuacja militarna w latach 1938 – 1939, Kraków 1993, s. 234.

⁶ Siódma jednostka brygady: Batalion ON „Wągrowiec” stacjonował w Wągrowcu – obecnie województwo wielkopolskie.

„Tuchola”)⁷. Wzięły one później udział w walkach przeciwko niemieckiemu Wehrmachtowi, głównie w składzie Armii „Pomorze” oraz w mniejszym stopniu Armii „Poznań”⁸.

Po zakończeniu II wojny światowej rozpoczęła się rywalizacja dwóch największych mocarstw ówczesnego świata: Związku Sowieckiego i Stanów Zjednoczonych. Doprowadziło to do powstania dwóch przeciwstawnych bloków polityczno-wojskowych, które przekształciły się w późniejszym czasie w Pakt Północnoatlantycki i Układ Warszawski. Ówczesna Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) przyjęła w kwestiach militarnych i obronności sowieckie rozwiązania oraz wypełniała cele strategiczne Kremla, zaś Wojsko Polskie stało się częścią struktury wojskowej Układu Warszawskiego. W wyniku przeprowadzonych w latach 1945–1958 zmian organizacyjnych formacji wojskowych o charakterze terytorialnym ukształtowała się ich ogólna struktura, która obejmowała jednostki obrony wybrzeża i wojsk obrony przeciwlotniczej kraju, podległe Ministerstwu Obrony Narodowej oraz podporządkowane Ministerstwu Spraw Wewnętrznych jednostki wojsk ochrony pogranicza i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁹. W maju 1959 roku Komitet Obrony Kraju (KOK) przyjął uchwałę zmian organizacyjnych sił zbrojnych na wypadek wojny i ich dalszego rozwoju do 1965 roku. W dokumencie podzielono siły zbrojne na wojska operacyjne oraz po raz pierwszy wyodrębniono wojska Obrony Terytorialnej Kraju (OTK), jako siły przeznaczone do zapewnienia porządku i bezpieczeństwa wewnętrznego¹⁰. W skład OTK wchodziły Wojska Obrony Powietrznej Kraju, Wojska Obrony Wewnętrznej, Wojska Obrony Pogranicza, jednostki zapasowe, szkolne i tyłowe, siły obrony wybrzeża, zmilitaryzowane oddziały resortów gospodarki i administracji rządowej, akademie i centra szkoleniowe. W listopadzie 1962 roku przystąpiono do kolejnych zmian, które doprowadziły do utworzenia jednolitego systemu obrony terytorialnej kraju, w skład których wchodziły dotychczas istniejące siły oraz utworzone rok później jednostki Obrony Terytorialnej (OT) w postaci pułków i batalionów manewrowych. Tak powstałe oddziały odpowiadały najbardziej współczesnemu pojęciu wojsk obrony terytorialnej. W czasie zagrożenia konfliktem zbrojnym zamierzano zmobilizować 23 pułki OT w każdym mieście wojewódzkim lub większym mieście powiatowym oraz w każdym

⁷ Podlegały jeszcze dowództwu brygady: Batalion ON „Starogard”, „Czersk”, „Kościerzyna”.

⁸ W niektórych opracowaniach są pewne różnice dotyczące organizacji brygad ON na terenie Pomorza i Kujaw, ale dotyczą one głównie sytuacji tuż przed wybuchem II wojny światowej. Patrz.: T. Böhm, Bataliony Obrony Narodowej w Wielkopolsce w latach 1936-1939 i ich rola w Kampanii Wrześniowej, Poznań 1996, s. 9-10; K. Ciechanowski, Armia „Pomorze” 1939, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1983.

⁹ J. Kajetanowicz, Koncepcje i plany rozwoju wojsk obrony terytorialnej w Polsce po 1945 r., „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 2, s. 46-51.

¹⁰ L. Kowalski, Komitet Obrony Kraju (MON-PZPR-MSW), Warszawa 2011, s. 20-26.

powiecie po jednym batalionie OT (łącznie 317 batalionów)¹¹. W 1970 roku wojska OT liczyły 206.000 żołnierzy, a w 1975 roku – 184.000. Wraz z pogorszeniem sytuacji gospodarczej kraju oraz narastaniem konfliktów społecznych zaczęły pogłębiać się problemy z utrzymaniem tak licznych sił – rozpoczęto likwidację części jednostek. Pod koniec lat osiemdziesiątych MON podjęło decyzję o rozformowaniu OTK i przejęciu ich zadań przez jednostki operacyjne Wojska Polskiego.

„Jesień Narodów” doprowadziła do rozpadu Układu Warszawskiego i RWPG. Pod koniec grudnia 1991 roku rozpadł się również sam Związek Sowiecki, a w jego miejscu powstało szereg państw, na czele z przeżywającą kryzys Federacją Rosyjską. Wydawało się, że w ówczesnej sytuacji nie ma większych zagrożeń, jeśli chodzi o bezpieczeństwo międzynarodowe. To, razem z wzmagającym się kryzysem gospodarczym w Polsce prowadziło do rozpoczęcia znacznych redukcji liczebności i wielkości jednostek wojskowych. Stan osobowy określono na około 250.000 oficerów i żołnierzy, a część jednostek miała stać się formacjami obrony terytorialnej. W 1992 roku w planach organizacji Sił Zbrojnych zakładano istnienie w każdym z czterech okręgów wojskowych jednej brygady OT. W 1995 roku rozpoczęto formowanie trzech brygad obrony terytorialnej: 1. Brygady OT w Gdańsku, 2. Brygady OT w Mińsku Mazowieckim i 3. Brygady OT w Zamościu. Brygady te egzystowały do 2005 (2 BOT) lub 2008 roku (1 i 3 BOT), i po tym czasie zostały przekształcone w pododdziały wojsk operacyjnych¹². Realizacja tych zamierzeń uzasadniana m.in. procesem profesjonalizacji Sił Zbrojnych RP zakończyła funkcjonowanie jednostek wojsk OT w czasie pokoju. Na terenie powstałego w 1998 roku województwa kujawsko-pomorskiego nie stacjonowały w tym czasie żadne jednostki OT.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX w. pojawiło się kilka koncepcji dalszego funkcjonowania OT. Najbardziej ciekawy był plan ówczesnego sekretarza stanu w MON Romualda Szeremietiewa, który stworzył zespół ds. bezpieczeństwa narodowego i opracował w 1998 r. *Koncepcję systemu obrony terytorialnej*¹³. Była mowa w niej m.in. o uzawodowieniu armii i jednoczesnej rozbudowie wojsk terytorialnych, które miały liczyć 16 brygad OT (po jednej w każdym województwie)¹⁴. Wszystkie te plany nie zostały jednak uskutecznione.

¹¹ A. Czwołek, Z. Polcikiewicz, K. Stańczyk, Doświadczenia, wnioski i rekomendacje wynikające z dotychczasowego funkcjonowania Wojsk Obrony Terytorialnej w Polsce, Poznań 2021, s. 30-31.

¹² J. Korpysa, 1 Gdańska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. Józefa Wybickiego, „Przegląd Wojsk Lądowych” 2004, nr 9; J. Kajetanowicz, Wojsko Polskie w systemie bezpieczeństwa państwa 1945-2010, Częstochowa 2018, s. 193-194.

¹³ Koncepcja systemu obrony terytorialnej, Warszawa 1998.

¹⁴ A. Zapałowski, Koncepcja budowy obrony terytorialnej w programie Akcji Wyborczej Solidarność a koncepcja obrony terytorialnej rządu Prawa i Sprawiedliwości, „AntePortas – Studia nad Bezpieczeństwem” 2016, nr 2(7), s. 88.

Wojsko Polskie – coraz mniej liczne – brało udział w misjach pokojowych ONZ oraz w „Partnerstwie dla Pokoju”, a w 1999 roku Polska znalazła się w strukturach NATO. Na kilka lat porzucono działania związane z obroną terytorialną. Temat ten był jedynie podnoszony w organizacjach proobronnych czy stowarzyszeniach o profilu patriotyczno-paramilitarnych¹⁵.

Reaktywacja i rozbudowa Wojsk Obrony Terytorialnej

Aneksja przez Rosję w marcu 2014 roku Krymu i coraz ostrzejszy konflikt ukraińsko-rosyjski w Donbasie doprowadził do zmiany sytuacji geopolitycznej w regionie. Kolejne groźby oraz szantaże gospodarcze oraz militarne ze strony prezydenta Władimira Putina skłaniały państwa sąsiadujące z Federacją Rosyjską do zastanowienia się nad dalszymi działaniami w wymiarze politycznym oraz wojskowym. W państwach Europy Środkowej (Polska, Rumunia, Litwa, Łotwa, Estonia) zaczęto zdawać sobie sprawę z niebezpieczeństwa eskalacji konfliktu w różnych wymiarach z Moskwą, co powoli było słyszane w stolicach państw Europy Zachodniej. W państwach regionu rozpoczęto działania zmierzające do podniesienia gotowości sił zbrojnych poprzez ich doposażenie w nowoczesny sprzęt wojskowy oraz rozbudowę składu osobowego. Wojsko Polskie liczące ponad dziewięćdziesiąt tysięcy zawodowych żołnierzy oraz nie mające szkolonych na bieżąco rezerw¹⁶ stanęło przed problemem zwiększenia swoich zdolności mobilizacyjnych. Dlatego też koncepcja utworzenia WOT stała się flagową koncepcją i głównym celem ministra Obrony Narodowej RP Antoniego Macierewicza, który po objęciu władzy przez Prawo i Sprawiedliwość w listopadzie 2015 roku, rozpoczął działania w kierunku powiększenia sił zbrojnych RP. Co prawda program partii nie przewidywał tego typu rozwiązań, ale skuteczne lobby organizacji proobronnych oraz sytuacja międzynarodowa wpłynęły na intensywne podjęcie działań w tym kierunku¹⁷. Na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej z 30 grudnia 2015 roku powołano Grzegorza Kwaśniaka na Pełnomocnika Ministra Obrony Narodowej do Spraw Utworzenia Obrony Terytorialnej. Pełnomocnik, przy współpracy z Szefem Sztabu Generalnego WP oraz urzędnikami MON został zobowiązany do przedstawienia koncepcji i funkcjonowania OT. W marcu 2016 roku zaprezentował on pierwszą klarowną koncepcję utworzenia nowego rodzaju SZ. Według niej

¹⁵ W 2010 roku powstało Stowarzyszenie ObronaNarodowa.pl - Ruch na Rzecz Obrony Terytorialnej, a w 2014 roku rusza kampania społeczna „Odbudujmy Armię Krajową!”

¹⁶ Dnia 3 sierpnia 2008 roku, podczas uroczystej przysięgi wojskowej w Krakowie, ówczesny minister obrony narodowej Bogdan Klich, wraz z premierem Donaldem Tuskiem, ogłosili oficjalnie zaprzestanie przymusowego poboru do wojska. Bogdan Klich zapowiedział również, że od października 2009 roku nie będzie już w koszarach żołnierzy służby zasadniczej – rozpoczął się okres uzawodowienia Sił Zbrojnych RP.

¹⁷ Ł. Mikołajczyk, Z. Maślak, Wojska Obrony Terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej – geneza, początki tworzenia i stan obecny, „Studia Administracji i Bezpieczeństwa” 2020, nr 8, s. 79-80; A. Czwolek, Z. Polcikiewicz, K. Stańczyk, dz. cyt., s. 42-45.

do 2019 r. miało powstać 17 brygad OT – po jednej z każdym województwie, w tym dwie w województwie mazowieckim, o łącznej liczebności 35.000 żołnierzy. Pierwsze trzy brygady miały być sformowane do końca 2016 roku. W kolejnych latach na poziomie powiatu miały powstać 364 kompanie OT, po jednej w każdym powiecie¹⁸. Kompanie miano pogrupować w 86 batalionów podporządkowanych pod względem szkoleniowym brygadam OT. Przedstawiona koncepcja rozwoju WOT opierała się na podziale administracyjnym państwa, nie zaś na zasobach rekrutacyjnych czy kwestiach strategicznych. Na tym etapie tworzenia formacji przyjęto zasadę stacjonarności poszczególnych brygad do obszaru na którym były organizowane. Nie wzięto pod uwagę rozmieszczenia wojsk operacyjnych w danym regionie i możliwości lokalowych dla nowo formowanych jednostek (koszary, garnizony). Wspomniane względy – a szczególnie kwestie demograficzne oraz rozmieszczenie jednostek sił operacyjnych – wpłynęły w późniejszym czasie na rekrutację do poszczególnych brygad WOT. Najmniejsze województwa – opolskie i lubuskie – zamieszkuje 0,99-1,1 mln ludności, największe takie jak śląskie czy mazowieckie 4,55-5,36 mln ludności. Dodatkowo w niektórych województwach liczne były formacje sił operacyjnych, które często rekrutują swoje uzupełnienia w miejscu stacjonowania np. 11 Dywizja Kawalerii Pancerniej w województwie lubuskim, co na pewno wpływa na poziom rekrutacji do WOT.

Dnia 25 kwietnia 2016 roku minister obrony narodowej Antoni Macierewicz podpisał koncepcję OT, zgodnie z którą pierwsze brygady rozlokowane miały być w trzech województwach wschodniej Polski. Po dwóch miesiącach koncepcję nieco zmieniono, zwiększając liczbę żołnierzy do 53.000 żołnierzy. Na początku lipca 2016 roku zaczęło działać Biuro ds. Utworzenia Obrony Terytorialnej, które przekształciło się w Dowództwo Wojsk Obrony Terytorialnej. W tym roku rozpoczęto również formowanie pierwszych trzech brygad: 1 Podlaskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Władysława Liniarskiego, ps. „Mścisław” w Białymstoku, 2 Lubelskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. mjr. Hieronima Dekutowskiego, ps. „Zapora” w Lublinie i 3 Podkarpackiej Brygady Obrony Terytorialnej im. płk Łukasza Cieplińskiego w Rzeszowie. Pierwszym dowódcą WOT został mianowany w styczniu 2017 roku gen. bryg. Wiesław Kukułka¹⁹. W tym samym roku – 2017, utworzone zostały: dwie brygady w województwie mazowieckim – 5 Mazowiecka Brygada Obrony

¹⁸ Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Obrony Narodowej (nr 12) z 10 marca 2016 r. w sprawie informacji Ministra Obrony Narodowej na temat stanu przygotowań do powołania oraz koncepcji funkcjonowania Obrony Terytorialnej, <https://orka.sejm.gov.pl/zapisy8.nsf/0/4D1B56436A54FD34C1257F7D0028C1CE/%24File/0039308.pdf> [dostęp: 20.12.2022].

¹⁹ Wojska Obrony Terytorialnej w Twojej okolicy. Etapy realizacji projektu, <https://terytorialsi.wp.mil.pl/wot> [dostęp: 12.20.2022].

Terytorialnej im. ppor. Mieczysława Dziemieszkiewicza, ps. „Rój” i 6 Mazowiecka Brygada Obrony Terytorialnej im. rotmistrza Witolda Pileckiego oraz jedna w województwie warmińsko-mazurskim – 4 Warmińsko-Mazurska Brygada Obrony Terytorialnej im. kpt. Gracjana Klaudiusza Fróga, ps. „Szczerbic”. Z kolei w 2018 roku rozpoczęto tworzenie siedmiu kolejnych brygad: 7 Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. kpt. mar. Adama Dedio; 8 Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Elżbiety Zawackiej, ps. „Zo”; 9 Łódzkiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Stanisława Sojczyńskiego, ps. „Warszyc”; 10 Świętokrzyskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. mjr. Eugeniusza Gedymina Kaszyńskiego, ps. „Nurt”; 11 Małopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Leopolda Okulickiego, ps. „Niedźwiadek”; 12 Wielkopolskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Stanisława Taczaka i 13 Śląskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. ppłk. Tadeusza Puszczynskiego ps. „Konrad Wawelberg”. W ramach IV etapu w 2019 roku miały powstać brygady w województwie zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim i opolskim, jednak z powodu kłopotów organizacyjnych i rekrutacyjnych postanowiono powołać jedynie brygady w województwie dolnośląskim i zachodniopomorskim: 16 Dolnośląska Brygada Obrony Terytorialnej im. ppłk. Ludwika Marszałka, ps. „Zbroja” i 14 Zachodniopomorska Brygada Obrony Terytorialnej im. ppłk. dypl. Stanisława Jerzego Sędziaka, ps. „Warta”. W województwach opolskim i lubuskim powstały bataliony, które będą podporządkowane odpowiednio brygadzie śląskiej i wielkopolskiej. Z kolei 18 marca 2021 roku minister obrony narodowej Mariusz Błaszczak podczas odprawy w siedzibie Dowództwa WOT w Zegrzu podpisał decyzje, na mocy której powstały trzy nowe brygady OT: 18 Stołeczna Brygada Obrony Terytorialnej w Warszawie, 19 Nadbużańska Brygada Obrony Terytorialnej w Chełmie i 20 Przemyśka Brygada Obrony Terytorialnej w Przemyślu²⁰. Ponadto 24 września 2022 roku minister Mariusz Błaszczak podpisał w Kolnie decyzję o powołaniu w ramach wojsk obrony terytorialnej Komponentu Obrony Pogranicza. Na początek będzie to dziesięć batalionów żołnierzy w czterech województwach na granicy wschodniej: podlaskim, warmińsko-mazurskim, lubelskim i podkarpackim²¹. Plany formowania WOT z 2016 roku zakładały, że liczba żołnierzy obrony terytorialnej ma docelowo osiągnąć 53.000 żołnierzy. Względy finansowe oraz rekrutacja spowodowały weryfikację tej liczby: na koniec 2017 roku liczba żołnierzy wynosiła ponad 7.600. W grudniu 2019 roku

²⁰ Nowe brygady i bataliony WOT <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/654415/nowe-brygady-i-bataliony-wot> [dostęp: 12.12.2022].

²¹ W wojskach obrony terytorialnej będzie Komponent Obrony Pogranicza, <https://bialystok.tvp.pl/62949380/w-wojskach-obrony-terytorialnej-bedzie-komponent-obrony-pogranicza> [dostęp: 12.12.2022].

przekroczono stan 24.000, a na koniec 2022 w WOT służbę pełni ponad 36 000 „Terytorialsów”, w tym blisko 32 000 ochotników oraz ponad 4000 żołnierzy zawodowych. Z nich 32% ma wykształcenie wyższe, blisko połowa (45%) średnie. Najwięcej żołnierzy OT legitymuje się wykształceniem ogólnym – ponad 48%, 32% technicznym i ponad 15% humanistycznym. Medycy stanowią 2,1%, prawnicy 1,3%, a osoby z wykształceniem rolniczym 1,8%. Formacja cieszy się dużym zainteresowaniem wśród kobiet, które stanowią ponad 20%. 56% żołnierzy OT deklaruje stałe zatrudnienie (umowa o pracę); 5% prowadzi własną działalność gospodarczą; 3,1% utrzymuje się z prowadzenia gospodarstw rolnych; 19% to studenci; a kolejne 18% stanowią osoby bez stałego zatrudnienia, w grupie tej są też osoby, których dochód stanowią umowy zlecenia. Średnia wieku żołnierza OT to 33 lata²².

Orzeł Wojsk Obrony Terytorialnej

Źródło: <https://media.terytorialsil.wp.mil.pl/teczka-prasowa/zalacznik/1798511>

Powstanie i rozwój 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej im. gen. Elżbiety Zawackiej ps. „ZO”

Brygada powstała w trakcie II etapu organizacji brygad WOT na podstawie Decyzji Ministra Obrony Narodowej Nr PF-89/Org./SSG/ZOiU-P1 z dnia 4 grudnia 2017 r., a z dniem 15 stycznia 2018 roku rozpoczęto proces formowania Dowództwa 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej w Bydgoszczy. W dalszej kolejności w połowie 2018 roku rozpoczęto również formowanie 81. Batalionu Lekkiej Piechoty w Toruniu, a we wrześniu 2019 roku rozpoczęto formowanie 82. Batalionu Lekkiej Piechoty w Inowrocławiu.

W skład brygady wchodzi samodzielne wyspecjalizowane kompanie oraz bataliony lekkiej piechoty. Brygada ma charakter lekkiej piechoty poruszającej się samochodami ciężarowymi oraz terenowymi, głównym wyposażeniem jest lekka broń strzelecka, granatniki i moździerz²³. Patronem 8 BOT jest gen. Bryg. Elżbieta Zawacka, ps. „Zelma”, „Sulica”, „Zo”

²² Statystyki, <https://media.terytorialsil.wp.mil.pl/teczka-prasowa/o-nas> [dostęp: 12.12.2022].

²³ <https://www.wojsko-polskie.pl/8bot/> [dostęp: 14.12.2022].

(1909-2009) – kurierka Komendy Głównej Armii Krajowej, jedyna spośród 15 kandydatek, która pomyślnie przeszła trening i służyła potem jako cichociemna, nauczycielka matematyki, profesor nauk humanistycznych specjalizująca się w historii najnowszej, w 2006 roku jako druga Polka w historii Wojska Polskiego awansowana na stopień generała brygady, dama Orderu Orła Białego²⁴. Dnia 29 sierpnia 2020 roku na terenie koszar przy ulicy Warszawskiej 10 w Bydgoszczy odbyła się ceremonia nadania brygadzie sztandaru wojskowego. Matką chrzestną sztandaru 8. BOT została Pani Dorota Zawacka-Wakarecy – Prezes Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej, natomiast ojcem chrzestnym sztandaru został Pan Mikołaj Bogdanowicz – Wojewoda Kujawsko-Pomorski. Święto 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej zostało ustalone na dzień 10 września²⁵.

Dowództwo brygady mieści się w Bydgoszczy²⁶. Pierwszym dowódcą 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygady OT został płk Krzysztof Stańczyk, który wcześniej był szefem oddziału w zarządzie operacyjnym Dowództwa WOT. To oficer, który pięciokrotnie uczestniczył w misjach poza granicami kraju, w tym trzykrotnie w Afganistanie. Był tam m.in. szefem zespołu doradców wojskowych współpracujących z lokalnymi siłami²⁷. Jego zastępcą jest ppłk Marcin Piwowarczyk, a szefem sztabu ppłk Zenon Mroch²⁸. Brygada obecnie (stan na grudzień 2022 roku) składa się:

- 8. kompanii dowodzenia;
- 8. kompanii logistycznej;
- 8. kompanii saperów;
- 8. kompanii wsparcia;
- 81 Batalionu Lekkiej Piechoty w Toruniu (dowódca – ppłk Maciej Hulisz);
- 82 Batalionu Lekkiej Piechoty w Inowrocławiu (dowódca – ppłk Dariusz Szypura)
- 83 Batalionu Lekkiej Piechoty w Grudziądzu (dowódca – ppłk Andrzej Sikora)²⁹.

Brygada liczyła pod koniec sierpnia 2020 roku ponad 1300 żołnierzy. Obecnie służy w jednostce 1990 żołnierzy (grudzień 2022), w tym zawodowych 202 oraz 1788 żołnierzy OT.

²⁴ gen. prof. dr hab. ELŻBIETA ZAWACKA "Zelma", "Sulica", "Zo" (1909-2009) <https://zawacka.pl/elzbieta-zawacka> [dostęp: 14.12.2022].

²⁵ 8.Kujawsko-Pomorska Brygada Obrony Terytorialnej im. gen. bryg. Elżbiety Zawackiej ps. "Zo", https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1028&Itemid=29 [dostęp: 12.12.2022].

²⁶ Wojska Obrony Terytorialnej https://www.jednostki-wojskowe.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=29 [dostęp: 14.12.2022].

²⁷ Kolejni dowódcy nowych brygad WOT. Wśród nich oficer znany z Karbali <http://web.archive.org/web/20180114074300/http://www.defence24.pl/727312,kolejni-dowodcy-nowych-brygad-wot-wsrod-nich-oficer-znany-z-karbali> [dostęp: 12.12.2022].

²⁸ Skład 8 K-P BWO, <https://www.wojsko-polskie.pl/8bot/> [dostęp: 12.12.2022].

²⁹ Skład 8 K-P BWO, <https://www.wojsko-polskie.pl/8bot/dowodcy-i-bataliony/> [dostęp: 12.12.2022].

We wrześniu 2023 roku ma rozpocząć się formowanie 84 Batalionu Lekkiej Piechoty w Włocławku. W tym celu w czerwcu 2022 roku został nabyty budynek szkoły przy ul. Leśnej, w którym mają się mieścić koszary batalionu³⁰. Batalion docelowo ma liczyć około 600 żołnierzy. Natomiast cała 8. Brygada OT ma osiągnąć liczebność 2,5 tys. żołnierzy.

ZAWSZE GOTOWI, ZAWSZE BLISKO

Oznaka rozpoznawcza na mundur wyjściowy (od 2019).

Źródło: <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/teczka-prasowa/zalacznik/1798514>

Odnaka pamiątkowa 8 Kujawsko-Pomorskiej BOT.

Źródło: https://www.dz.urz.mon.gov.pl/zasoby/dziennik/pozycje/tresc-aktow/pdf/2020/01/poz_6_dec_nr_5-sig.pdf [dostęp: 12.12.2022].

³⁰ Batalion WOT we Włocławku ma już swoją siedzibę! <https://bydgoszcz.tvp.pl/60531397/batalion-wot-we-wlowlawku-ma-swoja-siedzibe> [dostęp: 12.12.2022].

Toruń, ze względu na odpowiednią infrastrukturę i znaczną liczbę budynków koszarowych, stał się również miejscem ulokowania Centrum Szkolenia WOT, jedyne centrum szkolenia w Polsce tego Rodzaju Sił Zbrojnych. Centrum Szkolenia Wojsk Obrony Terytorialnej w Toruniu działa od 2018 roku. Jest to jednostka dynamicznie rozwijająca się z wysokim stanem ukończenia kadry szkoleniowej. Zajmuje się przygotowaniem żołnierzy Obrony Terytorialnej do funkcji dowódczych oraz instruktorsko-specjalistycznych strukturach Brygad Obrony Terytorialnej. W placówce organizowane jest szkolenie doskonalące dla dowódców batalionów, dowódców kompanii, szkolenia bojowe (taktyczne) i specjalistyczne. W centrum odbywają się szkolenia przywódcze, medyczne, kurs ratownika pola walki, kurs trenera personalnego, czy kurs wspinaczki na sztucznej ścianie wspinaczkowej³¹.

Żołnierze brygady wzięli udział – i biorą do tej pory – w zabezpieczeniu granicy polsko-białoruskiej. Wzrost napięcia na tym odcinku doprowadził do podwyższenia gotowości alarmowej nie tylko jednostek z województw nadgranicznych z Białorusią i Rosją, ale również wpłynął na zwiększenie gotowości w województwach nieco oddalonych od tego obszaru. Wojska Obrony Terytorialnej od końca lata 2021 roku prowadziły operację „Silne Wsparcie”. Jednym z celów tej operacji jest wsparcie Straży Granicznej w uszczelnieniu granicy z Białorusią³². Z 8. BOT zostali wysłani m.in. operatorzy BSP FLY EYE oraz żołnierze zajmujący się kwestiami technicznymi. W połowie listopada 2021 roku zostały rozszerzone ich zadania: do ich obowiązków doszły również patrole piesze i służba na posterunkach kontrolnych³³. Misja ta trwa z różnym natężeniem do dnia dzisiejszego.

Misją żołnierzy WOT jest obrona i wspieranie lokalnych społeczności³⁴. W czasie pokoju to m.in. przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych i zwalczanie ich oraz prowadzenie działań ratowniczych w sytuacjach kryzysowych. Obecność WOT może służyć aktywizacji wspólnot lokalnych w budowaniu systemu bezpieczeństwa. Wzrost świadomości posiadania struktur lokalnych OT wśród ludzi determinuje społeczną akceptację i zaangażowanie, co wpływa na organizację działań lokalnych społeczności. To natomiast

³¹ CSWOT, <https://cswot.wp.mil.pl/pl/pages/cswot/> [dostęp: 12.12.2022].

³² Nieprzerwalne #SilneWsparcie na granicy, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/708447/nieprzerwalne-silnewsparcie-na-granicy> [dostęp: 15.12.2022]; Kryzys na granicy z Białorusią. WOT w Kujawsko-Pomorskiem w alercie gotowości <https://bydgoszcz.tvp.pl/56817298/wot-w-kujawsko-pomorskiem-w-alercie-gotowosci> [dostęp: 20.12.2022].

³³ Terytorialsi z regionu na granicy z Białorusią. Jakże wykonują zadania? <https://bydgoszcz.tvp.pl/57051504/silne-wsparcie-od-8-k-pbot> [dostęp: 14.12.2022].

³⁴ Informacja o 8. Kujawsko-Pomorskiej Brygadzie Obrony Terytorialnej na XXXVII posiedzenie Konwentu Wójtów Gmin Wiejskich Województwa Kujawsko - Pomorskiego <https://cekcyn.pl/attachments/article/4650/Informacja%20o%208.%20Kujawsko%20-%20Pomorskiej%20Brygadzie%20Wojsk%20Obrony%20Terytorialnej.pdf> [dostęp: 20.12.2022].

proceeds to the real inclusion of residents in organized actions in various military and non-military situations in their region. The Territorial Defense System is the more effective, the more people are engaged in it, therefore it is necessary to constantly broaden awareness. This concerns especially students and youth, who constitute a huge part of human potential. In the event of a WOT war, they will be support not only for operational forces in the direct zone of action, but also a force performing various garrison and security functions and supporting Civil Defense in the event of conflicts of high intensity.